Historie/Jyske Samlinger, Bind 5. række, 1 (1932 - 1934) –

https://tidsskrift.dk/index.php/historiejyskesamling/article/viewFile/13621/25987

Fra Jerslev Herreds Ting.

(Til disse optegnelser har jeg med Tak modtaget Understøttelse af Carlsberg fondet.)

Af C. Klitgaard

Medens Vendsyssels nordligste Herred — Horns, saavel som de tre sydligste: Hvetbo, Kjær og Han Herrederne har Navne, der viser hen til Naturforhold eller Befolkning (Hvetbo), har Herrederne i Landsdelens Midte: Vennebjerg, Bøglum og det tidligere Jerslev Herred Navne, der viser hen til Bebyggelser, selv om Navnet Vennebjerg ogsaa oprindelig har været et Naturnavn. Om Herredsinddelingen vides kun, at den er ældgammel og ligger forud for al historisk Viden; den omtales ca. Aar 130 efter Kr. af den romerske Historieskriver Tacitus og gaar saaledes tilbage til Jernalderen. Nyere Forskere — som f. Eks. Svend Aakjær[1]) — vil mene, at Ordet Herred betyder Hær-red, at udrede Hær, og at hvert Herred udredede et Ledingsskib med ca. 42 Mand, som atter udrededes med 1 Mand af hver 3 80l (801 betyder Gaarde), og et Herred skulde saaledes normalt bestaa af ca. 126 801, men der fandtes antagelig ogsaa Y2Y$_2$Herreder, idet Herrederne ofte udgjorde geografisk udsondrede Omraader; jfr. f. Eks. Hvetbo Herred, der i Middelalderen var en Ø, hvis Beboere sagdes at bo »paa Hawet«.

1) Om det Old danske Herred og Sogn« i »Festskrift til Kr. Erslev«, 1927.

Man skulde vel antage, at de Herreder, der har Navne efter Bebyggelse, saaledes Jerslev, Børglum og Vennebjerg, oprindelig har haft deres Centrum, deres Tingsteder, ved disse Bebyggelser; men det lader sig ikke paavise.

Har Børglum og Vennebjerg Herreders Tyngdepunkter ligget henholdsvis i Børglum og i Vennebjerg, maa det antagelig skyldes, at disse Egne er blevet opdyrket for de østvendsysselske, der endnu efter Reformationstiden var stærkt skovklædte[1]) og med udstrakte Eng- og Kærstrækninger, hvorfor der kun avledes saa lidt Korn her, at østvendsyssels Folk (»Skovboerne«) langt op i det 18. Aarh. købte Korn i Vestvendsyssel,[2]) men til Gengæld tog Svin paa Olden fra Vestvendsyssel, ja, helt oppe fra Han Herred.

Vi kan som anført ikke paavise, at Børglum og Vennebjerg Herreders Tingsteder har været i Vestvendsyssel, hvad de dog muligt har, men i Middelalderens Slutning var de i Midtvendsyssel, antagelig henholdsvis vest for Rønnebjerg i Vrejlev Sogn[3]) og ved Bagterp i St. Hans Sogn.*)

Gaar vi dernæst til Jerslev Herreds Tingsted, skulde man vel ogsaa formode, at det oprindelig har haft sin Plads i Jerslev Sogn og vel da nærmest ved

1) Her fandtes i Middelalderen et Bitingsted (Mageting), det saakaldte Skovbo Ting, hvis Hovedting var Børglum H. Tingsted, men ogsaa Dele af Jerslev Herred hørte derunder, saaledes

den østlige Del af Jerslev Sogn. Dette Ting eksisterede endnu 1537 (Kolderup Rosenvinge: Gl. d. Domme 11, 15), men nedlagdes vist kort efter.

2) Aalborghus m. fl. A. indk. Breve 1751, »Hjørring«.

3) Tinghøje, Tingsig; 1682 laa det dog lidt længere vest paa paa Høgsted Hede, hvor Galgebakken endnu kendes (Børglum H. Tgb. 14. Marts 1682).

4) At Tinget ogsaa laa her i Middelalderen fremgaar formentlig af, at der her nævnes Lokaliteter som Tinghøj, Tingsig, og at Tinget undertiden kaldes Hjørring Herreds Ting (8. Jan. 1543. Top. Saml. Perg. Hjørring).

Side 438

Jerslev Kirke, hvor Kirkebakken synes at være ideel som Samlingsplads for kombinerede religiøse og retslige Forsamlinger, men heller ikke herom ved vi noget, og ved Middelalderens Slutning var Tingstedet antagelig nordøst for Øster Brønderslev By. En Flytning af Tingstedet fra Jerslev til Ø. Brønderslev kunde maaske være begrundet i, at der i Middelalderen oprettedes det saakaldte Skovbo Ting, et Mageting, der betjente Dele af Børglum og Jerslev Herreders skovklædte Egne.I I. P. Trap: Kongeriget Danmark, 111 Udg., siges, at Jerslev Herreds Tingsted saavel 1494 som i nyere Tid laa ved Hvilshøj i Ø. Brønderslev Sogn, og der henvises til »Danske Magasin« 3. 111. 258 som Hjemmel, men anførte Sted staar kun, at Axel Lagesen Brok til Klausholm 1494 »var her i Hvilshøj« og indværgede sit Gods med Lovhævd, og dette maa forstaas saaledes, at Axel Brok har opholdt sig paa en af sine Gaarde — antagelig Hvilshøjgaard, der laa ved den ældgamle Landevej gennem Vendsyssel—da han var her i Vendsyssel for paa Jerslev Herredsting at indværge sit Jordegods her i Egnen. Hvilshøj vilde ogsaa være et meget ubelejligt Sted at lægge et Herredsting paa, da det ligger tæt ved Kjær Herreds Grænse. At Jerslev Herreds Ting laa nordøst for Ø. Brønderslev By i 1600erne er sikkert nok, og i »Antiqvariske Annaler« HI. 325 fortæller Pastor Jermini Ø. Brønderslev d. 26. Novbr. 1809, at ved vestre Side af en rund Høj »er en firkantet Plads, jævn med Hedens Overflade. Den er indhegnet med temmelig store Sten og kaldes T i n g e t, fordi der fordum har været holdt Ting. Vel er dette ikke sket i de nulevende ældste Mænds Tid, men deres Oldefædre (d: Bedstefædre) havde fortalt dem, at de kunde huske det, og at den sidste Herredsfoged, Corfits Jørgensen Tranekær, levede i

Side 439

levede i Ø. Brønderslev By i en Gaard »Damsgaard« kaldet .[1]) Derfra rejste han til bemeldte Ting (endnu gives der og en Vej nord paa fra Byen hen til denne Høj, kaldet Tingvejen), og naar Tinget formedelst Regn og Uvejr ikke kunde holdes der, da holdtes det i Stubdrup i en Mand (kaldet Mellem Jenses) Storstue.[2]) 5 Høje i Klynge kaldes Tinghøjene og den ene af dem gammel Tinghøj. Her har i fordums Tid været en Galge paa en af disse Høje«. »Landevejen mellem Aalborg og Hjørring gaar tæt der forbi.«

Paa Generalstabskortet fra 1884 kaldes disse Høje »Kirkehøje«.

Endnu er Traditionen om Tingstedet her levende, om end hensygnende, og i Evald Tang Kristensens »Danske Sagn« 111 findes under Nr. 1674 følgende, meddelt af Nikolaj Christensen: »Nord for Øster Brønderslev gaar en Vej til Heden. Her findes en Stendysse, som kaldes det gamle Ting. En Høj tæt herved kaldes Tinghøj, og Træet (a: Gangtræet) over Bækken

mellem Jerslev og Brønderslev Sogn kaldes endnu Tingtræet. Vest for Stendyssen ligger Galgebakken.« En anden Meddeler fra Ø. Brønderslev har fortalt E. T. Kristensen følgende[3]): »Lidt Nord for Gaarden Mosbak i Ø. Brønderslev er der en Høj, kaldet Galgebakken, og der blev Tyvene og andre Skidtfolk hængt, og naar de havde hængt der en Tid, blev de puttet ned i et Hul lidt sønden og østen for i en Lavning, kaldet Damhaal (o: Damhale). Omtrent 500 Alen nordøst for Galgebakken ligger der en Høj, kaldet Tinghøj, og paa den blev der holdt Ting

1) Tranekær blev dog først Herredsfoged 1732, efter at Tinget var flyttet til Aamn 1888. saa Tiphofirnw hn^ikprlo fpil.

2) o: i Mellergaard i Stubdrup.

3) Danske Sagn 111, Nr. 1677.

for Jerslev Herred, men naar det var ondt Vejr, blev Tinget holdt i Nibstrup. Vejen, der gaar lige nord fra Øster Brønderslev Kirke, kaldte de Gamle Tingvejen; naar den kom noget norden for Byen, vred den op mod Galgebakken efter og saa hen til Tingstedet.*Det er Vejen, der paa Generalstabskortet fra 1884 gaar fra Ø. Brønderslev Præstegaard mod Nord op til »Granbak«; Galgehøjen endnu Højdeangivelsen 132, og Tingstedet laa lidt ost for Højdepunktet 120, hvor en underlig, umotiveret Spids af V. Brønderslev Sogn skyder sig ind mod Tingpladsen, som laa ved Enden af denne Kile, der antagelig i sin Tid er fremkommet netop for at give V. Brønderslev Sogn Berøring med Tingpladsen, idet man ofte lagde Tingpladserne, hvor to eller flere Sogne stødte sammen. Gaardejer, Skatteraadsformand Isak Svendsen (Bastholm) i Granbak, f. 1851, meddelte 1932 nærværende Forfatter, at han erindrede det gamle Tingsted her, som bestod af en firkantet Stensætning med en stor Sten i Midten, hvilken Sten var blevet anvendt til Vejmateriale. Tingpladsen var en lille Slette ved en nu afgravet Gravhøj, og efter at Stedet var blevet paavist af Svendsen, lod »Historisk Samfund for Hjørring Amt« 1932 opstille en Mindesten paa Tingpladsens Nordside og lod Stenen fredlyse, medens Gaardejer Svendsen bekostede den indhegnet med Jern rækværk.

Saavel af Pastor Jermins Beretning fra 1809 som af Nikolaj Christensens fra 1880erne (?) fremgaar, at der foruden Tinghøj eller Tinghøjene var en Lokalitet, som kaldtes »gammel Tinghøj« eller »det gamle Ting«; muligt er det Navne, der er opstaæt efter at Tingstedet 1688 var flyttet til Vrejlev Sogn, men det er dog ikke udelukket, at Tingstedet tidligere

kan være flyttet fra en Høj til en anden lidt længere mod Nordvest mod Skellet af V. Brønderslev Sogn, bl. a. for at faa en passende Plads, da man i det 17. Aarh. byggede et T i n g h u s til Afløsning for Tinget under aaben Himmel.

I Tingbogen 6. Marts 1639 har vi en Tilførsel om, at Herredsmændene 16. Okt. 1634 havde vedtaget, at Herredsfogeden Peder Jensen Kjærulf skulde lade Tinget lægge og forfærdige paa deres Bekostning, og 6. Marts 1636 vurderedes det »nylagte« Ting med Tingstokke og alt Tilbehør og med en ny »Skive*[1]) opsat paa Tinget; det hele vurderedes til 12 Daler, og til Dækning af Udgiften paalignedes hver Gaard 4 Skill., hver Halvgaard og 80l 2 Skill, og hvert Gadehus 1 Skill.

Det her omtalte nye Ting var et aabent Ting, men paa Snapstinget 9. Januar 1640 begærede Herredsmændene, saavel uden som inden Tinge, at der maatte blive opbygget et Tinghus ved Tinget, hvilket de gerne vilde betale, og saa fremstod af Vrensted Sogn Poul Jensen i Aasendrup og Per Simonsen i Vrensted, af Thise S. Jens Thomsen i Manne og Chr. Jensen i Ladegaard, af Stenum Sogn Anders Nielsen og Niels Sørensen i Stenum, af Tolstrup S. Niels Jensen i Mølgaard og Lars Mouridsen i Hjermeslev, af V. Brønderslev S. Peder Galskyt i Kornumgaard og Chr. Hansen i Torsmark, af Serreslev S. Jens Hansen i Hjelmsted og Thomas Olsen i Kalum, af Ø. Brønderslev S. Jens Kjærulf i Gerndrup og Niels Thomsen i Hvilshøj, af Hallund S. Peder Nielsen i Hebelstrup og Sindel (Bertelsen) i Hedegaard, af Jerslev S. Peder Pedersen i Jerslev og

1) o: Bord, til Tingskriveren og til at irettelægge Dokumenter paa.

Jesper (Jensen) i Svennum, af Hellum S. Chr. Nielsen i Holmgaard og Niels Jensen i Hellum, af Hellevad S. Otto Christensen i Allerup og Jesper (Nielsen) i Trædholt og af 0 rum S. Lars Dyrskjøt (i Aagaard), som tog sig til Jens Madsen i Pranperheden, og de vedtog at oppebære Betalingen for Tinghuset af de respektive Sogne. De nævnte Mænd hørte til Herredets mest ansete. Hundslund og Vore Sogne hørte ogsaa i en vis Forstand til Jerslev Herred, men laa paa hin Tid under Hundslund og Voergaard Birker. Endvidere hørte mindre Dele af Torslev, Albæk, Skæve og Horsens Sogne til Jerslev Herred. Den 23. Januar samme Aar stod Herredsfoged Peder Jensen Kjærulf for Tingsdom og kundgjorde, at eftersom Herredsmændene havde begæret at faa bygget et Tinghus nær Tinget, hvilket de vilde betale, begærede han paa det venligste, at Peder Galskyt i Øster Kornum (o: Kornumgaard) vilde paatagesig at opføre Huset for Betaling, hvilket denne lovede. Tinghuset er antageligt ogsaa blevet opført, men er vel gaaet til Grunde igen i de følgende Ufredsaar, da Svenskerne 1644 besatte Jylland; i hvert Fald har jeg ikke senere set det omtalt i Tingbøgerne, og at det ikke fandtes efter Svenskekrigen 1657-1660 fremgaar af, at Herredstinget 19. Juli 1660 holdtes i Stubdrup[1]) — vel paa Grund af Uvejr — ligesom det ogsaa 9. Aug. 1683 holdtes i Vester Stubdrupgaards Storstue[2]).

Ved Forordningen af 26. November 1687 blev Jerslev Herred sammenlagt med Børglum Herred til en Jurisdiktion, og ved Forordn. af 13. Marts 1688 fik Herrederne fælles Tingsted paa Aarup Hede i Vrejlev

---

1) Tbg. 9. Aug. 1660.

2) s. St. 27. Septbr. 1683, Fol. 108.

Sogn, hvor en Spids af dette kiler sig mod Vest ind mellem Vraa og Serreslev Sogne. Selve Pladsen lader sig næppe paavise, men Stedet laa syd for Galgebakken og lidt vest for den nuværende Chausse Aalborg

—Hjørring. Ved de nye Tingsteder skulde der opføres Tinghuse, og et saadant blev ogsaa opført paa Aarup Hede. Det nævnes 1707 (Tingbøgerne 1690—1705 mangler). Som Følge af, at

Herredsfogedens Bopæl Nygaard i Serreslev brændte 1. Novbr. 1714 tilligemed alt hans Indbo, fik han Tilladelse af Amtmanden til at flytte Tinghuset til Nygaard for at han deri kunde have Husly, og han lod det paa egen Bekostning forsyne med Skorsten, Ildsted, Loft m. v.[1]). 1722 saa Tinghuset meget brøstfældigt ud, og til dets Istandsættelse, der beregnedes at ville koste 53 Rd. 4 Mk., behøvedes til Bindingsværk en Del Egetommer, der hentedes i Aalborg, hvorfra ogsaa 6 Tønder Kalk skulde hentes, medens 300 Mursten skulde købes fra Dronninglund. Til to Skillerum i Huset skulde anvendes Fyrretræ ligesom til 3 Bænke og 3 Vindueskarme, disse Brædder hentedes ved Vesterstrand, antagelig i Løkken, og endelig behøvedes 10 Læs Tag[2]).

Efter at Herredsfogedembedet i Børglum og Jerslev Herreder var blevet forenet med Byfoged embedet i Sæby, blev Tingstedet ved Reskript af 5. Oktober 1753 flyttet til denne By, men Herredsskriveren blev dog boende paa Egnen her, nemlig i Vrejlev Møllegaard.

Ved Snapstinget, det er første Ting efter Helligtrekonger Dag,
var der altid mange Mennesker til Stede,
idet der da foretoges visse særlige Retshandlinger som

---

1) Tbg. 14. Marts 1715.

2) Tbg. 18. og 25. Juni 1722.

Side 444

f. Eks. Fornyelse af Gældskrav og Udmeldelse af Ransnævninger, og som Følge heraf opstod flere Steder en Slags Markeder, »Snapstingsmarkeder«, hvor Kræmere gav Møde med deres Varer, ligesom ogsaa Pottemagere, Rebslagere, Smede og Skomagere m. fl., i hvilken Henseende kan bemærkes, at Hobro Skomagere havde Bevilling til at sælge deres Varer paa Markeder og ved Tinge i Vendsyssel og Han Herred[1]). Et saadant Snapstings Marked* ved Børglum-Jerslev Herreders Ting nævnes 1707[2]), og efter at Tingstedet1714 var flyttet til Nygaard i Serreslev, holdtes Markedet ved Lille Nygaard under Navn »Nygaards Marked*. Det synes dog ikke at være blevet autoriseret før 1787[3]), da Kongen bevilgede, at der Torsdag efter 6. Januar maatte holdes Marked med Trævarer ved Lille Nygaard, og 1829 forandredes Tiden til 25. Marts[4]). Markedet nedlagdes 1882?

Herredsfoged Gunde Meldahl oplyste 1751, at dette Marked havde bestaaet i mange Aar og egentlig var opstaaet ved, at Beboerne i Børglum-Jerslev Herreders østlige Egne, de saakaldte »Skovboere« — hvilken Benævnelse man endnu kunde høre o. 1870 — paa denne Dag betalte Vestboerne for det Korn, som de det foregaaende Foraar og om Sommeren havde købt paa de mere korndyrkende Vesteregne[5]). Til Markedet medførte Skovboerne de saakaldte »Skovvarer« som ubeslaaede Vogne, Hjul, Træsko, Træredskaber m. v., som de solgte til Vestboerne, fra hvem de fik Varer som Pottemagerarbejde (fra V. Brønderslev), Fisk m. v.

---

1) Jydske Registr. 1635, IX. 626.

2) Tbg. 27. Jan. 1707.

3) Reskript af 26. Okt. 1787.

4) Reskript af 18. Septbr. 1829.

5) Stiftamtets indk. Breve: Hjørring 1751.

Side 445

Som bekendt bestod de gamle Tingsteder under aaben Himmel af en firkantet, vist almindeligvis noget langstrakt Stensætning, paa hvilken laa Planker, de saakaldte »Tingstokke«, for at der kunde være Siddepladser.[1]) Paa Forsædet sad Herredsfogeden og Tingskriveren med et Bord — »Tingskiven« — foran sig, og til Siderne sad Tinghørerne eller Stokkemændene, normalt 8 i Antal og antagelig ligelig fordelt til hver Side. Paa de øvrige Pladser sad de Folk, der havde noget at forrette paa Tinget, medens »menige Almue, som den Dag Tinget søgte«, stod eller færdedes udenfor selve Tingrammen.[2]) Paa forreste Bænk sad dog ogsaa nok øvrighedspersoner som Lensmandens Repræsentant, om han var nærværende, og de tiltagne 8 Domsmænd i visse Sager, der medførte Dødsstraf. Endelig laa der midt paa Tingstedet en stor Sten, paa hvilken Tyvene skulde sidde, naar de dømtes, og derfor kaldtes »Tyvstenen«.

Chr. Petresch-Christensen omtaler i sin Afhandling om Kjær Herreds Tingsteder (Jydske Saml. 4. 11. 310), at paa »Tingskiven« blev fremlagt saavel de Dokumenter, der »irettelagdes«, som andre Genstande, der forevistes — f. Eks. fundne Sager — og

---

1) Chr. Sørensen Testrups »Relation om Tingene og Tingstederne o. s. v.« (Flensborg 1747). Naar Tinget blev sluttet, sagdes ikke, at Retten blev hævet, men at Tinget blev »splittet«, d. v. s. Tingstokkene borttoges.

2) Indenfor Tingstokkene maatte Folk ikke staa op — kun de stridende Parter — da Tinghørerne skulde kunne iagttage alt, hvad der foregik paa Tinget. — Af Han Herreds Tingbog 7. Jan. 1633 fremgaar, at Lensmanden paa Aalborghus lod forkynde Befaling, »at de intet standende Ting maatte holde uden alene de 2 (Parter) med deres Vidnesfolk og interesserede, som staar i Rette, og hvo, som vil have Lyd (tage Ordet) og noget haver at bestille, skal sidde paa Stokken det at begære og ingen at svare eller tale i en andens Tale, og Ingen af dem, som bliver tilskreven at være Tinghørere, at rejse sig af Tingstokken, for Tinget er splittet.«

Side 446

her erlagdes ligeledes Bøder, som Retten havde ikendt. I Sammenhæng hermed kan det maaske interessere at se, at privat Gæld, som man var dømt til at betale, erlagdes paa den Tingstok, der laa nærmest Kreditors Hjemstavn; af Jerslev Herreds Tingbog 19. Jan. 1654 ses, at en Debitor fra Aalstrup i Jerslev Sogn erlagde sin Gæld til en Kreditor fra Hebelstrup i Hallund Sogn paa »sønderste Tingstok«, og denne Udtalelse om Betalingsstedet er vel næppe tilfældig.

Foruden Vedligeholdelse af Tingstedet med Tilbehør af Tingstokke, Tingskive og muligt ogsaa her som flere andre Steder en »Skrue« d: Skærm (for Tingskriveren), senere Tinghus med Tilbehør, havde nogle af Beboerne i Jerslev Herred en særlig Udgift i Forbindelse med Tinget, nemlig Vedligeholdelsen af »T i n g t r æ e t«, en Spange over Vrangbæk mellem Klæstrup i Jerslev Sogn og Stubdrup i Ø. Brønderslev Sogn, ad hvilken Beboerne fra Herredets østlige Del kunde komme til Tinget. I Jerslev Sogn ligger endnu »Tingtræhusene«, som minder om denne Spange, og i Aug. F. Schmidt: »Danmarks Kæmpesten«, S. 225, omtales Tingstenene paa begge Sider af Bækken, hvilke har tjent som Tingtræets Underlag og som Trinsten i det bløde Terræn[1]); endvidere kan anføres, at Bækken her kaldtes »Tingaaen«[2]).

I Følge gammel Vedtægt skulde hver Mand i Jerslev Sogn aarlig give 1 Skp. Havre til Vedligeholdelse af dette Overgangssted, og Mændene i en af Stubdrupgaardene havde for den Betaling paataget sig at holde det i Orden, men Jerslevboerne var som oftest uvillige til at betale. I April 1635 stævnedes de for Brohavre

---

1) Jfr. » Vends. Aarbøger« 1928, S. 82, hvor jeg har taget Afstand fra, at disse Sten har noget med Tingstedets Beliggenhed at gøre.

2) Tgb. 1635 (Sommeren; Datum mgl.).

af »Tingtræerne« og 13. April 1648 for »Tingtrsehavre«.30. April 1674 beklagede Herredsfogeden Chr. Lauridsen i Abildgaard i Jerslev Sogn sig over, at det Træ, der laa over »Tingaaen« mellem Jerslev og Stubdrup, og som Jerslevboerne betalte Havre for at faa vedligeholdt, var saa brøstfældigt, at ingen kunde komme derover uden Livsfare. 5. Marts 1685 begærede Lars Jensen i Stubdrup Dom over dem, som resterede med Tingtræhavre, og han fremlagde da Tingsvidner af 13. Oktbr. 1642 og 9. Oktbr. 1645 samt en af 55 Mænd fra Jerslev Sogn underskrevet Forening paa egne og Sognemændenes Vegne og endelig et Tingsvidne af 11. Maj 1657, hvilke Dokumenter alle lod paa, at Jerslevboerne lovede at give ham 1 Skp. Havre aarlig af hver Mand for at holde Tingtræet og Vejen vedlige fra Jerslev Sogn til Tinget. En Del af de indstævnte tilbød at betale frivilligt, de øvrige blev dømt dertil, men 3 Aar senere flyttedes Tingstedet jo, og saa var der ikke mere Brug for »Tingtræet«.

Jerslev Herreds T i n g d a g var fra Middelalderen Torsdag, og den bibeholdtes, da Herredet 1688 sammenlagdes med Børglum Herred til en Jurisdiktion, og da Jerslev Herred nedlagdes 1825[1]), og Størstedelen af det henlagdes under Børglum Herred og den mindre Del under det nyoprettede Dronninglund Herred, beholdt Børglum Herred, der for 1688 havde Tingdag Tirsdag, fremdeles Torsdag som Tingdag.

Tingdagen skulde vare fra Midmorgen til Midaften, det vil sige fra Kl. 9 til Kl. 15, men medens Retten i Hvetbo Herred blev sat Kl. 9 i Vinterhalvaaret og om Sommeren noget før,[2]) og i Kjær Herred Kl. 9

---

1) Reskript af 21. Sept. 1825 til Amtmanden over Hjørring Amt.

2) Hvetbo H. Tgb. 6. Sept. 1646.

Side 448

(1631) og Kl. 8 (1636),[1]) synes man i Jerslev Herred at have været noget senere paa Færde, thi 28. Septbr. 1648 kundgjorde Herredsfogeden, at Tingtiden fra 1. Oktbr. var Kl. 10 paa Grund af Dagens Korthed, hvilket vel vil sige, at man om Sommeren begyndte endnu senere.

Indtil efter Midten af det 17. Aarh. synes Tinghørerne eller Stokkemændene ikke at være udmeldt i Forvejen, men først umiddelbart for Retshandlingerne begyndte, og Herredsfogeden valgte da de mest ansete af de tilstedeværende Tinggæster til Tinghørere, hvorfor man almindeligvis træffer saadanne Folk nævnt i Tingsvidner fra ældre Tid, da ogsaa Adel og Gejstlighed som of test var nærværende paa Tinge. I sidste Halvdel af det 17. Aarh. træffer vi kun undtagelsesvis saadanne Honoratiores, og Interessen for Tinghandlingerne var i det hele i rivende Tilbagegang, hvad Aarsagen saa end var. De fleste, der havde noget paa Tinget at bestille, lod møde ved Fuldmægtige — hjemmegjorte Sagførere — der søgte at overgaa hinanden i spidsfindig Procedure. Under saadanne Forhold kneb det ogsaa i Jerslev Herred med at faa det fornødne Antal Tinghørere — 27. Juni og 4. Juli 1678 holdtes intet Ting »formedelst ingen Folk var til Stede, hvorved Ting kunde holdes«; foruden Dommeren og Tingskriveren skulde der nemlig være 8 eller mindst 7 Tinghørere, som skulde forblive ved Tinget, saa længe Retten holdtes, og den følgende Søndag skulde de ved Kirkestævne forkynde Sognemændene, hvad der var passeret; derfor skulde der egentlig mode en Tinghører fra hvert Sogn.

Af Jerslev Herreds Tingbog 1679 fremgaar, at Tinghørerne som
oftest var fra samme Sogn, og de Tinget nærmest

---

1) Jyske Saml. 4. 11. 320.

Side 449

de nærmest liggende Sogne synes at have skiftedes til at levere Tinghørere, men 1683 gav Amtmand Otto Skeel Ordre til, at der paa Tinget skulde møde en Tinghører fra hvert af Jerslev Herreds Sogne. Beboerne efterkom naturligvis ikke Ordren, og 28. Febr. 1684 rejstes der Tiltale mod Beboerne i Serreslev, der havde forsømt denne Pligt i 23 Tingdage. Det var paalagt 2 af Beboerne at sørge for Stokkemænd fra Serreslev Sogn, og disse to Beboere dømtes nu til at betale en Bøde paa 3 Mark for hver forsømt Tingdag. Saa kom man ind paa det Princip at lade en Mand fra Tingets nærmeste Omegn møde som Repræsentant for et eller andet Sogn, og efter at Tingstedet 1688 var flyttet til Aarup Hede, var samtlige Tinghørere almindeligvis fra Tingets allernærmeste Omegn,og som det synes mest Husmænd og andre Smaakaarsfolk som Herredsfogedens Avlskarle. 1847 ombyttedes Tinghørerne med 2 Retsvidner, der jo

almindeligvis betragtes som »senile Gamlinge«. Medens Herredsfogeden efter 1660 var steget i Anseelse og Myndighed, var det gaaet den modsatte Vej med » Stokkemændene «.

Ved aabent Brev af 30/6 1593 blev det forbudt at udskænke øl eller anden Slags stærk Drik fra Boder eller at holde Krohuse ved Tingene, da det foraarsagede megen Uskikkelighed og »onde., ukristelig og utilbørlig Levned og Handel med Drukkenskab, Horeri, Røveri, Mandslet og anden Løsagtighed«, og det samme gentages i Recessen af 31/» 1615, medens Forordn.af 28/e 1617 gik et Skridt videre og paabød, at Herredstingene skulde flyttes ud fra Landsbyerne og holdes paa Markerne for at undgaa Sværmen og Drik. For Jerslev Herred fik sidstnævnte Bestemmelse vel ingen Betydning, da Tinget ikke laa i nogen Landsby, og

Side 450

by, og efter at det 1688 var flyttet til Vrejlev Sogn, laa det ogsaa ret isoleret. Senere, efter at det 1714 var flyttet til Nygaard i Serreslev, var øvrigheden saa hensynsfuld mod Tingfolket, at den 1741 gav Bevilling til Krohold til Vilhelm Heinrich Seip i Nygaard.

Men naturligvis kunde man ikke være paa Tinge i adskillige Timer uden at fugte Ganen, og dels kunde man jo medføre øl og Brændevin, og dels var der allerede i første Halvdel af 1600erne Kro i Øster Brønderslev, fra hvilken det vel lod sig gøre at faa hentet lidt Vædelse, og saa kunde det gaa galt nok. Den 2. Oktbr. 1651, efter at Retten var sluttet, sad Herredsfogeden Peder Jensen Kjærulf fra Nørgaard i Sterup (Jerslev S.) ved Tinget sammen med Anders Pedersen i Jerslev, Jens Pedersen i Mellem Hjulskov og nogle flere og drak Brændevin; da kom Peder Kjærulfs Søn Peder Pedersen Kjærulf, der 1654 blev beskikket til Faderens Eftermand i Herredsfoged embedet, men allerede døde det følgende Aar, ridende til Tinget, og da han saa sin aldrende Fader sidde i dette Selskab, fik han ham til at forføje sig bort. Herover blev Anders Pedersen vred og skældte ud paa Peder Pedersen Kjærulf og slog omsider et Glas Brændevin i Stykker i hans Haand, idet han sagde, at Peder Kjærulf gjorde som en Hundsfot og et Skarn, idet han viste sin Fader fra Tinget og ikke vilde lade ham sidde og drikke Brændevin for 4 Skill, med dem. Endvidere løb Jens Pedersen fra Hjulskov bag paa Peder Kjærulf og slog ham. Saa* fik Peder Kjærulf Hjælp af Lars Skrædder i Ø. Brønderslev, og der opstod nu et almindeligt Slagsmaal, hvorunder Hjulskovmanden blev saa stærkt medtaget, at Peder Kjærulf senere maatte søge Sagen forligt ved for sig og Lars Skrædder straks

Side 451

Der strafsat udgive 2 Tønder øl.[1]) Ogsaa senere tog man sig vist en Taar over Tørsten ved Tinget, thi 13. Jan. 1670 forbød Herredsfoged Christen Lauridsen alle og enhver at føre Brændevin eller anden Drik til Tinget.

1551 blev det paabudt, at der ved Tingene skulde føres Tingbøger over, hvad der foretoges i Retten, og man maa vel antage, at Lensmændene har sørget for, at Paabudet blev efterkommet, men de ældste Tingboger er vist ikke opbevaret til vor Tid; for Vendsyssels Vedkommende begynder de først i Tiden omkring 1630 med Undtagelse af Børglum Herreds, der gaar tilbage til 1576, men med store Huller i Rækken. For Jerslev Herred begynder den bevarede Tingbogsrække 1631, og de findes for 1632, 1635—36, 1639—40, 1642—43, 1648—1655, 1660, 1663, 1665— 66, 1668—71, 1674—1680, 1682—1688; en Del af de manglende er ødelagt i Krigstid,[2]) og adskillige er meget makuleret af Fugt og anden Vanrøgt. Ogsaa for Tiden efter Sammenlægningen af Børglum og Jerslev Herreder mangler mange, saaledes 1690—1705, 1729—32, 1761—1773, og af andre Aargange er kun lidt bevaret. Ganske vist skulde de

udskrevne Tingbøger indsendes til Lensmanden (senere Amtmanden), men at dette ikke blev overholdt, ser vi af Amtsforvalter Tyge Thomsens Ordre af 1707,[3]) hvori han paalagde, at alle udskrevne Tingbøger skal afleveres, da en Del ligger udstrøet baade hos en og anden, som har laant dem fra Amtstuen i forrige Tider, og hos Tingskriverne, som har forsømt at indsende dem.

---

1) Tgb. 23. Okt. og 13. Novbr. 1651

2) Jyske Saml. I. IX. 166.

3) Børglum-Jerslev H. Tgb. 28. April 1707.

Side 452

I nær Samhørighed med Tingstedet var G a 1 g e n, i hvilken mandlige Tyve — de foragteligste af alle Forbrydere — blev hængt.[1]) Jerslev Herreds Galge stod paa en Høj lidt Sydvest for Tingstedet i Øster Brønderslev Sogn, hvor Galgebakken endnu kendes. Herfra blev den1688 flyttet til Galgebakken i Vrejlev Sogn — lidt Nord for Tingstedet paa Aarup Hede — og ogsaa her er Navnet bevaret til vor Tid, dels som Navn paa Galgebak-Husene her og dels som Navn paa selve Højen, der er afmærket paa Generalstabskortet fra 1884_85. Medens de »uærlige« Forbrydere: Tyve som nævnt blev hængt, blev der anvendt andre Dødsstraffe overfor »ærlige« Forbrydere; Mordere blev henrettet ved Sværd, og Troldfolk blev brændt, hvorimod Horkvinder, der egentlig skulde druknes, samt Skøger, slap med at blive kagstrøgne og forvist Egnen. Fuldbyrdelsen af disse Straffe udøvedes af Mestermanden, der dog hos germanske Folkeslag først synes at være fremkommen i Middelalderens senere Del, da Købstæderne blomstrede op,[2]) og for den Tid foretoges Henrettelsen af den bestjaalne selv eller af den dræbte Persons Paarørende. Efterhaanden trængte den Anskuelse igennem, at det var besmittende at afliveen Tyv, og Hængningen af ham blev da udført af en Forsamling — vel Tingmændene — idet man,

---

1) Hvor forsmædelig denne Straf var i Befolkningens øjne, ses af, at da Yde Nielsen, Niels Mørks Søn i Bagterp, 1633 blev dømt til Galgen for Tyveri, bønfaldt velbaarne Iver Dyre til Sørup i Taars og andre Herremænd, som var tilstede paa Børglum Herreds Ting — efter Niels Mørks og flere Venners Begæring — Lensmandens Fuldmægtig om, at Yde maatte slippe for Galgen og »komme til et Sværd« (o: blive halshugget), og 2 Mænd lovede at betale 4 gode Græsoksne derfor. Yde Mørk var udgaaet af særlig god Familie, idet hans Fader eller Farfader var Herredsfoged i Vennebjerg H. (Børglum H. Tgb. 24. Septbr. 1633).

2) Se herom Hugo Matthiessen: »Bøddel og Galgefugl«.

Side 453

for ikke at foretage Hængningen direkte, satte Tyven paa en forspændt Vogn, som blev kørt hen under Galgen, og naar Rebet saa var lagt om Delinkventens Hals, lod man Hestene eller Studene trække Vognen bort. I 1500erne var man dog naaet til at have Skarprettere eller Mestermænd i

mange Købstæder, og til disse foragtede Personer tyede man ogsaa ude fra Landjurisdiktionerne, naar Legemsstraffe skulde fuldbyrdes. Den samme Afsky, som man nærede for Mestermændene, nærede man i øvrigt ogsaa for Arrestforvarerne(»Tyvetrækkerne«), ogsaa sent som 1764 fandt øvrigheden i Hjørring sig foranlediget til at kundgøre, at da en Del af Byens Borgere og Børn haanede Vægteren, hans Kone og Born, fordi han ogsaa var Arrestforvarer, vilde de, »som i Kompagnier (a: Selskaber) eller andre Steder udlade sig med Gloser om Vægterens Betjening« til ham selv, Kone eller Børn, blive straffet med en Bøde paa 2 RdL, om det var voksne Mennesker; var det smaa Børn, skulde de straffes med Ris i Skolen, og var det store Børn, skulde de sættes i Gabestokken. I det 16. Aarh. boede der vist ingen Mestermand i Vendsyssel, men man benyttede den i Aalborg boende, der foruden særlig Betaling for hver Forretning, han foretog, havde en Naturalieafgift af 1Stk. Brænde, 3 Torv eller 1 a 2 Knipper Lyng af hvert Læs af disse Varer, som Bønderne fra Vendsyssel førte til Byen, naar Fjorden var islagt .[1]) I det 17. Aarhundredes Begyndelse fik Sæby vist en residerende Bøddel — i hvert Fald havde Byen en Mestermand 1631, da »Mester Niels Skarpretter fra Sæby «fremstod paa Kjær Herreds Ting og

---

1) Jyske Saml. 2. IV. 155. Denne Afgift tilligemed flere andre Bøddelafgifter af Torvevogne, Skibe og Fiskebaade samt Borgerskabsbreve bortfaldt først 1744.

tilbød Herredsmændene at rette og straffe deres Fanger for en aarlig Betaling af 4 Skill, af hver Gaard og 2 Skill, af en Halvgaard eller 80l og 1 Skill, af hvert Hus samt 1 Sletdaler af den, som lod Fangen henrette, og dette Tilbud tog Beboerne imod[1]). Han er maaske den samme Niels Skarpretter, som 1636 boede i Aalborg, da det samme Herreds Mænd sluttede Kontrakt med ham[2]). Kejserkrigen 1627¯29 havde i øvrigt ogsaa medført en saadan Opløsning af Samfundsforholdene, at der heroppe var megen Anvendelse for en Mestermand, idet Tyveri og Røveri havde taget Overhaand. Nogen varig fast Kontrakt med Mestermanden i Aalborg eller Sæby synes Jerslev Herredsmænd dog ikke at have haft, thi 4. Maj 1640[3]) fremkom Christian Jensen i Klokkerholm Mølle paa Tinge og tilkendegav, at han havde paagreben Tyv, som havde stjaalet fra ham, og han havde forfulgt Tyven til Doms og havde derefter ladet ham hænge, hvilket havde medført stor Bekostning til Rettermanden og paa anden Maade, hvorfor han henstillede til Herredsmændene at godtgøre ham Udgifterne eller give ham noget til Hjælp efter eget Tykke. Saa fremkom 24 af Herredets bedste Mænd (bl.a. Lars Dyrskjøt i Aagaard), der vedtog paa egne og Herredsmændenes Vegne, at hver Gaardmand skulde give 4 Skill, og hver Bolsmand 2 Skill. »efterdi ubevidst er naar enhver i sin Sted slig Hjælp fra en anden formønder, nemlig af den Aarsag, slig Tyveri maa straffes, paa det Tyveri formedelst Bekostning ikke skal tage Overhaand og uden Straf have Fremgang i ondt Forsæt, men endes ingen, (der) ærlig Forstand haver, herud i lader

---

1) Kjæer H. Tgb. 19. April 1631, jfr. Jyske Saml. 4. 11. 333.

2) a. St.

3) Jerslev H. Tgb.

Side 455

Standhaver, herudi lader sig finde modvillig, som elsker Troskab og hader Tyveri«. I det følgende skal yderligere anføres nogle Eksempler paa denne Solidaritetsfølelse hos Bønderne.164 9[1]) havde Søren Christensen i Thise paagrebet en Tyv Jens Brus fra Vrensted og vilde lade ham hænge, men han evnede ikke at afholde den dermed forbundne Bekostning, og en Række fremragende Herredsmænd fremstod da og vedtog at arbejde for, hver i sit Sogn, at faa Sognemændene til at samtykke i, at der af hver Gaard skulde ydes 2 Skill, i ommeldte øjemed.

Samme Aar var der rejst Tiltale mod Niels Christensen i Hollensted, der var berygtet for Tyveri, men da han ikke var paagrebet med Tyvekosterne, kunde han efter Loven ikke hænges[2]). Han tilbød imidlertid at rømme Landet, dvs. Vendsyssel, men en saadan Afgørelse vilde Anklageren ikke tage imod, med mindre Tyven inden 8 Dage tilvejebragte 12 Slettedaler, som Rettermanden krævede for sin Umage, nu da han gik Glip af »Galgefuglen«. Kunde Tyven, der havde tilstaaet at have deltaget i et Hestetyveri, ikke skaffe Pengene, skulde han selv møde i Retten igen til Rettergang, og kunde han saa slippe for at blive dømt, skulde han inden 8 Dage derefter rømme Landet, og viste han sig senere i Vendsyssel, skulde han paagribes og straffes, som om han var grebet med Tyvekoster i Hænde, d. v. s. hænges. Stymperen samtykkede i Betingelsen.

7. Febr. 1650 stod Herredsfogeden Peder Jensen Kjærulf inden Tinge og gjorde vitterligt, at eftersom enhver ærlig Mand her i Herredet har hørt og forfaret, at Røveri og Tyveri fast mere end tilforn tager

---

1) Jerslev H. Tgb. 29. Marts.

2) a. St. 15. Novbr.

Side 456

Overhaand, saa at ingen, som sidder ved Hus og Hjem ved sig fri for Tyve og Røvere Nat eller Dag i Hus eller paa farendes Vej, og en Part af dem, der er Aarsagen til sligt, løber bort uden Straf Tid efter anden, og det er at befrygte, at det herefter mere i dette Herred end i andre vil forøges, om sligt ikke i Tide med Straf efterkommes, da for at ingen af Herredsmændene, som nogen Tyv eller Røver paagriber, skal befrygte sig alene Bekostningen paa Rettermanden at afholde, foreslaar han Herredsmændene at vedtage, at den, der lader en Misdæder dømme og henrette, skal af Gaardmænd og Bolsmænd og de, som vil have Fred for Tyve og Røvere have Omkostningerne godtgjort, eftersom enhver takseres til. Det vedtoges af 2 Mænd af hvert af de paa Tinget repræsenterede 9 Sogne, hvorimod ingen fra Thise og Stenum Sogne var nærværende. Der blev straks Anvendelse for Vedtægten, idet en Tyv Mads Thomsen fra Øster Brønderslev d. 24. Maj s. A. af Herredsfogeden og 8 Domsmænd dømtes til »Galge og Gren« — et staaende Udtryk her i Egnen —, og 13. Juni stævnede Anders Nielsen i Ø. Brønderslev en Mængde Beboere for Retterpenge vedrørende denne Misdæder. Beløbene var fra 1 til 4 Skill.

Naar Herredsfogeden 1650 sagde, at Røveri og Tyveri var ved at tage Overhaand, bekræftes det gennem Tingbøgerne for de følgende Aar, hvorfra man skal nævne nogle enkelte Retssager, som belyser Forholdene.1651anholdtes 2 Piger fra Vester Brønderslev, som sammen med Jens Dal i Jerslev, der var deres Hæler, havde begaaet en Mængde Tyverier. De benaadedes for Livsstraf mod at rømme Vendsyssel inden14 Dage, og fandtes de her senere, skulde de straffes paa deres Hals. Deres Moder Maren Jensdatter i

Side 457

V. Brønderslev forpligtede sig til ikke at huse eller hæle dem, i modsat Fald skulde hun ogsaa rømme Vendsyssel eller straffes paa sin Hals[1]). Samme Aar blev en Matias Jensen fra Vester Hassing anholdt og 17. April fremstillet paa Jerslev Herreds Ting, hvor han tilstod, at han, Mads Vrensted, Petter Lensmand og Anders Soldat, der alle havde Tilhold i Vrejlev Sogn, hvor de havde deres Oplag af Tyvekoster, havde været forsamlet Paaskeaften hos Anders Ulvgrav i Allerup, og om Natten gik de til Lundegaard (i Hellum Sogn) og bad om Hus der. Paaskedag, da Folk var i Kirke, gik de til Slettingen og udplyndrede Niels Mortensens Hus, og saa gik de til Høgsted og Hjørring og delte Tyvekosterne. Nogle af dem solgte de, og nogle gav de bort. Noget for Jul 1650 havde Matias Jensen, Anders Soldat, Petter Lensmand, Morten Hvas og 2 Personer fra Hellum været samlet hos Anders Ulvgravs, hvorfra de var gaaet til Skrold (gaard) i Vester Hassing Sogn, og der havde de stjaalet en Mængde Ting og 65 Rdl. Endvidere havde de med flere stjaalet i Hundslund Sogn. Matias sagde, at han var forført til Tyveri af gamle Jens Hvas, og at hans Hustru og hendes Søster for 4 Aar siden havde stjaalet Korn i Vester Hassing Præstegaard, og ligeledes havde hans Hustru sammen med andre Mandfolk stjaalet mange andre Steder. Saa dømte Herredsfogeden og 8 Meddomsmand ham til Galge og Gren, og sædvanligvis udførtes Straffen umiddelbart efter Domsafsigelsen; man havde jo Galgen i Nærheden. En af de i denne Sag omhandlede Personer fra Hellum var sikkert Anders Smed, som ogsaa 12. April 1651 var blevet angivet af en Tyv, der blev hængt i Hundslund Birks Galge, men da Ridefogeden til

---

1) Tgb. 3. Juli 1651.

Side 458

Aastrup Len, Karl Pedersen, lod ham indstævne til
at møde ved Jerslev Herreds Ting, foretrak han at
forlægge sin Virksomhed til andre Egne1).

Da Hr. Jens Christensen Bredkjær, Kapellan i Hellevad i Efteraaret 1653 holdt Bryllup i Bredkjær Præstegaard (Hellevad S.) med Præstedatteren Gidsel Pedersdatter Hvas fra Byrum paa Læsø, havde de til Gildet laant en stor Sølvkande med Navn af Morten Kjærulf i Nørre Ravnstrup i Ørum S. Denne Kande, der vejede over syv Pund, havde en Soldat Knud Mogensen, født i Grynderup i Vrejlev Sogn, stjaalet, ituslaaet og delvis smeltet og solgt. Tyveriet blev opdaget, og Knud blev ført til Jerslev Herreds Ting med nogle af Sølvstykkerne bundet paa Ryggen, hvorefter han af Fogeden og hans 8 Meddommere dømtes til »Galge og Gren«[2]). Forud for Domfældelsen havde Morten Kjærulf, der forfulgte Sagen mod Tyven, 24. Novbr. paa Tinget gjort Tilspørgsel til menige Herredsmænd, om de vedblivende samtykkede i »forrige

Lofte, Vis (d: Skik) og Sædvane«, at den, der lod en Tyv hænge, skulde have Skarpretterudgifterne godtgjort med 4 Skill, af hver Gaard og 2 Skill, af hver Halvgaard eller 801, og det vedtoges af de bedste Herredsmænd.

27. Januar 1670 stod Simon Nielsen i Hvolt (Hullet) i Vrensted og Oluf Nielsen Mørk af Vrensted tiltalt for Tyveri af Korn, og Grandefogeden og Granderne i Vrensted havde saa søgt hos dem og havde fundet Kornet. 3. Februar stod Simon atter paa Tinget, og da hverken hans Husbond, Slægt og Venner eller andre vilde »annamme« ham paa Kongens Vegne og sende ham til Slaveriet paa Bremerholm, og da det med Tingsvidne saavel som med Præstens Skudsmaal var

---

1) Tgb. 15. Maj 1651.

2) Tgb. 15. Decbr. 1653.

bevist, at han var i Tyvsrygte og endvidere havde tilstaaet Tyveriet, gik Herredsfogeden og 8 lovfaste Mænd ud fra Tinget og raadførte sig med hverandre om Dommen, hvorefter de kom igen og dømte ham til Galge og Gren. Samme Dag stod Oluf Mørk paa Tinget. Han var født i Furreby og fik 23. Januar 1670 Sognevidne af Furreby og Børglum Kirker, at han i nogle Aar havde været i Tyvsrygte og havde skikket og forholdt sig ugudeligen med Fraadseri, Drukkenskab og Løsagtighed og levet »ligere for Menneskers øjne (som) et Bæst end (som) et kristent Menneske«. Han havde ogsaa tilstaaet Tyveriet og desuden mange andre Tyverier sammen med Laurs Smed i Furreby og dennes Søn og Datter, Chr. Boelt i Skøttrup, Chr. Thorsen i Faurholt, Anders Sørensen Degn i Furreby, Simon Pirup i Vrensted, Laurids Jakobsen og Chr. Skrædder i Ingstrup med flere, og en hel Del Kvinder havde været Hælere til de Faar, Gæs, Korn, Tøj, Smør m. v., som de stjal. Oluf Nielsen Mørk synes ellers at have været af god Familie; han havde 200 Daler og en fin engelsk Klædning, da han kom i Laurs Smeds Tyvebande, hvor de drak Pengene og Klæderne op. Han fik samme Dom som hans Kammerat, da ingen vilde paatage sig at sende ham til Bremerholm, og begge blev straks hængt[1]).

I Forbindelse med denne Tyvs sag staar maaske følgende fra samme Aar. Niels Jensen Skomager i Stenum stod 8. Septbr. 1670 paa Jerslev Herreds Ting tiltalt for Tyveri af Skind, Kød og Pølser. Han havde en noget anløben Fortid, thi en Tyv, Niels Hellesen, som 4. April 1662 blev hængt ved Børglum Birketing, havde da tilstaaet, at Niels Skomager havde været i Ledtog med ham om at stjæle Heste. 3. Aug. 1663

---

1) Jerslev H. Tgb. 3. Marts 1670.

gaves der i Stenum Kirke Sognevidne, underskrevet af Præsten og Sognemændene om, at Niels Skomager ikke alene altid havde været genstridig og uforligelig mod Granderne, men at der ogsaa havde fulgt ham Tyverygter, og noget efter den første Svenskefejde (1644–45) var han blevet bundet ved Peder Lauridsens »Bordhel «[1]) i Stenum, og han havde været en i Æreskænder og Slagsbroder, der bestormede Folks Huse ved Aftenstid. I følge et Tingsvidne af Børglum Birketing 27. Febr. 1663 havde han ogsaa pudset de svenske Ryttere paa Beboerne i Stenum i den anden Svenskefejde (1657-60), saa de var blevet ilde mishandlet.15. Septbr. afsagdes Dommen, og han blev straks hængt, men forinden sagde han, at hans Hustru var Skyld i hans Ulykke, og han bekendte yderligere, at han for 8 Aar siden havde villet skyde Præsten i Tolstrup, Hr. Rasmus Juul, fordi han havde lastet ham for hans grove Forseelser.

Saa hang Niels Skomager da og dinglede i Galgen baade Vinter og Vaar og blev vel nok efterhaanden noget mør, og da Foraaret kom, er han vel blevet plukket af Ravne og Krager. Men heller ikke Menneskene kunde lade hans Rester i Fred, thi sidst i Juni 1671 opdagede man, at Liget manglede nogle Fingre. Nu var Tyvefingre jo en efterstræbt Vare, et Heksemiddel uden Sidestykke. En saadan Finger hængt i en Traad gennem øltøndens Spundshul gjorde øllet kraftigere og gav forøget Salg[2]); Fingeren kunde ogsaa bruges

---

1) Mon blevet bundet ved nedgravede Bordstolper?

2) jfr. Hugo Matthiessen: »Bøddel og Galgefugl« Kapitel 8. — Henimod Aar 1619 drog 5 Kvinder fra Kjelstrup i Lysgaard Herred ud til Herredets Galge og skar Hjertet og Foden af en Student, som var blevet hængt for Tyveri. De vilde anvende disse Dele for at forbedre deres Salg af varmt øl og andet og for at faa bedre Køb paa hvad de vilde købe. — Viborg Landsting. Dombog B. 1619, fol. 175.

til at forbedre Brændevin med, den anvendtes paa flere Maader som Lægemiddel, og den kunde bruges til at bringe Folk i Dvale med, idet man tændte lid i den; saa længe den brændte, kunde Folk, der sov i Stuen, ikke vaagne.

Da man havde gjort den Opdagelse, at Liget af Niels Skomager var defekt paa Fingrene, gik man naturligvis i Gang med at søge opklaret, hvem der havde skaaret Fingrene af, og Mistanken rettedes mod Jens Hansens Kone, Maren Nielsdatter fra Vester Brønderslev. 13. Juli stod hun og hendes Mand indstævnet for Jerslev Herreds Ret for at paahøre Vidneudsagn, og Christen Pedersen i Øster Brønderslev, Thomas Christensen, Simon Mogensen og Karen Jensdatter, alle af V. Brønderslev, stod indstævnet for Vidne at aflægge »angaaende nogle Fingre, som skal være af en Misdæder ved Retterstedet afskaaret«. Chr. Pedersen vidnede da, at for omtrent 3 Uger siden holdt der 2 Vogne østen for Tingen i den grønne »Suak« (o: Dal), og der var »et Folk« med hver Vogn, en Karls- og en Kvindesperson. Saa gik Kvinden fra Vognen op til Galgen og lavede noget der og gik saa igen derfra til Vognen. Saa kom der 2 af V. Brønderslev kørende, nemlig Simon Mogensen og Pigen Karen Jensdatter, og Christen Pedersen spurgte dem om, hvem den Kvinde var, som holdt og læssede Tørv og var ved Galgen, hvortil de svarede, at det var Jens Hansen og hans Hustru, som læssede Tørv, og hvad hun var ved Galgen efter, vidste Chr. Pedersen ikke. Thomas Christensen vidnede, at han stod under en Bakke og gravede

Tørv, og da kom Chr. Pedersen til ham og fortalte, at Konen var gaaet op til Galgen og havde opholdt sig noget der, men videre vidste han ikke, og det vidste de andre heller ikke. Til sidst fremstod Maren

Side 462

Nielsdatter og svor, at hun hverken havde rørt ved Misdæderen med Haand eller Kniv, men alene gik over Bakken og saa paa ham.1)

Endnu skal vedrørende Tyverisager kun nævnes, at 1655 henrettedes i Jerslev Herred en Kvinde fra Himmerland, som i Samarbejde med en Mand fra Lise i Jetsmark Sogn og hans Fosterdatter drog rundt og stjal i Kirkerne (Tolstrup, Saltum, Torslev og Serreslev) og paa mange Gaarde.[2])

Foruden Galgen bar Galgebakken ogsaa andre Strafferedskaber som Stejle og Hjul, paa hvilke de parterede Kroppe af grove mandlige Forbrydere, særligt Mordere, der var henrettet ved Sværd, opsattes. I Museet i Hjørring opbevares Kraniet af en i Hjørring i 1822 henrettet Morder fra Sønder Økse i Brovst Sogn tillige med det store Spiger (søm), hvormed det har været fæstet til Stejlen, og det ses, at Spigeret har været drevet ned gennem Issen og Halsen og videre 1 Stejlen.[3]) I ældre Tid var Stejle og Hjul antagelig 2 Redskaber, men senere forenedes de, og kaldtes da Stage og Stejle; dette Instrument var saaledes, at den i Jorden nedgravede Stage (Stejlen) gik igennem et Hjul, paa hvilket Legemsdelene henlagdes, og til Stagens øverste Ende fæstnedes saa Forbryderens Hoved.

Barnemordersker blev henrettet ved Sværd; en stakkels Pige, der 1671 havde født et Barn paa Vester Brønderslev Kær og straks derefter begravet det i en Torvegrav, uden at hun hørte, at det gav nogen Lyd

---

1) 1652 blev Raadmand i Hjørring Mikkel Allertsen Holst beskyldt for at have kommet Laaret af en i Vennebjerg Herreds Galge hængt Tyv i sin øltønde, men noget Bevis derfor fremkom ikke. Hjørring Tgb. 1. Marts 1653.

2) Tgb. 3. Maj 1655.

3) Jfr. Vends. Aarbøger 1926, S. 342 ff.

Side 463

fra sig, erklærede paa Tinget resigneret, at hun vilde »gerne for saadan hendes Misgærning lide paa sit Liv«, og Herredsfogeden og 8 Meddomsmænd dømte hende da til »straks at rettes ved et Sværd«, saa man har vel haft Mestermanden ved Haanden.[1]) 27. Februar1668 forekommer i Tingbogen en ret kuriøs Sag, idet Skarpretteren i Aalborg Bendix Niemann (død 1694), der bl. a. er bekendt for, at han henimod 1650 kurerede Historikeren Peder Dyrskjøts Ben,[2]) og hvis Rettersværd nu findes i Aalborg Museum, fremkom paa Jerslev Herreds Ting og rejste Tiltale mod Thomas Vognsen i Vesteraa i Serreslev Sogn, fordi han 22. Juni 1667 ved Hannses Ting havde ladet henrette en Morderske ved Navn Maren Bertelsdatter og til denne Henrettelse havde benyttet en Skarpretter, Mester Jens fra Mors, der sidst boede i Fredsø i Lødderup Sogn.

Herover følte Bendix Niemann sig til side sat i sin Næring, idet han mente, at han af Stift befalingsmanden i Aalborg, Ove Juul, havde faaet Eneret paa at foretage Henrettelser i Vendsyssel og Han Herrederne, og han krævede nu, at Thomas Vognsen skulde godtgøre ham hans Tab ved denne Lejlighed. Thomas Vognsen forlangte saa, at Mester Bendix skulde fremvise sin Bestalling paa Eneret til at være Skarpretter her og bevise, at hans foregivne Privilegium var lovligforkyndt i Landsdelen, samt at der var udstedt Forbud mod at benytte anden Skarpretter, thi nævnte Mester Jens fra Mors havde været benyttet her (i Han Herred) og andre Steder i mindst 37 Aar. Mester Bendix frafaldt Dom i Sagen, hvilket tyder paa, at han ikke har ladet sit Privilegium offentlig forkynde i alle de paagældende Jurisdiktioner. Vi ved dog, at Stift befalingsmand Ove Juul

---

1) Tgb. 18. Maj 1671.

2) Jyske Saml. 1, 111, 226.

Ove Juul 1667 havde indskærpet Hannæs boerne, der hørte under Aalborghus Amt, at de kun maatte bruge Bendix Niemann, der dog ikke — som anført Chr.Villads Christensen: »Nykøbing paa Mors«, S. 179 — boede i Thisted, men i Aalborg. Derimod var Jacob Niemann, som i 1683 blev ansat som Skarpretter i det nuværende Thisted Amt, bosat i Thisted og var maaske Søn af Mester Bendix.

Om Herredets Kag ogsaa stod paa Retterstedet paa Galgebakken, er tvivlsomt, og jeg anser det for tvivlsomt, om man overhovedet har haft nogen, thi i Landdistrikterne var der ikke meget Brug for den; jeg har — saa vidt jeg kan skønne — kun truffet et Tilfælde fra Jerslev Herred; det angik en Kvinde fra Skæve, som var blevet anholdt paa Hammelmose, og som havde faaet 7 Børn udenfor i Ægteskab med 4 forskellige Fædre. Hun dømtes for sin Løsagtighed til at straffes til Kagen med 15 Slag Ris og til at forlade Herredet,[1]) men denne Afstraffelse kunde jo strengt taget nok foregaa, uden at man behøvede at rejse nogen Kag. Det var vel heller ikke absolut nødvendigt, at Folk, som skulde miste deres 2 Fingre som Straf for Mened, udstod Straff en paa Retterstedet; en saadan mindre Operation kunde vel ligesom Brænding med Tyvsmærke, Afskæring af et øre og lignende foregaa ved selve Tinget. En »Skitting«, Peder Kræmer fra Sterup, mistede 1640 sine to Fingre for Mened, og man hentede vist ikke en Gang Mestermanden til saadant Smaatteri, thi i saa Fald havde man næppe haft nødig at hente Jens Badskær i Stenum til at forbinde Synderen.[2])

---

1) Tgb. 12. og 17. Maj 1687.

2) Tgb. 25. Juni 1640.

Et særligt Afsnit indenfor Retsplejen kan Forfølgelsen af Troldmænd og -kvinder siges at danne; sædvanligvis kaldes det Hekseforfølgelse, men i de hjemlige Retsakter er Ordet Heks dog af ret ny Oprindelse og findes endnu ikke i »Danske Lov« fra 1683. Om de vendsysselske Hekseforfølgelser har jeg berettet udforligt dels i Aalborg Amts hist. Aarbog 1915 og dels i ø »Vendsysselske Aarbøger« 1915, og her skal der derfor kun kortelig berøres de kendte Hekseprocesser fra Jerslev Herred, af hvilke ingen endte med Baalfærd saaledes som i Naboherrederne, men dette udelukker dog ikke, at der ogsaa her er brændt Hekse, om hvilke der savnes Underretning, og Brændingen er i saa Fald utvivlsomt foregaaet paa en Høj ved Tinget.

1618 blev Klemen Ibsens Kone Gertrud Klemmensdatter fra Sønder Ravnstrup i Ørum Sogn beskyldt for 1616 at have forgjort Mounds Christensen i Ravnstrup Mølle, men da Ørum Sognemænd erklærede at have kendt hende som en ærlig Dannekvinde, blev de for hende ugunstige Tingsvidner kendt magtesløse af Landstinget, fordi Beskyldningerne mod hende grundede sig udelukkende paa Udsagn af en 1618 ved Kjær Herredsting brændt Heks, Mette Pedersdatter eller »den vise Pige« fra Ulsted.[1])

I Begyndelsen af 1600erne boede i Grinsted i V. Brønderslev Sogn Christen Mørk, Søn af Peder Mørk i Hellumlund og Sønnesøn af Herredsfoged Hans Mørk i Saltum. I Høsten 1617 mistede hans Køer Mælken, og den forannævnte Pige fra Ulsted, der blev tilkaldt for at læse over Køerne, sagde, at Johanne Ludvigsdatter, en Enke fra V. Brønderslev, havde forgjort dem, men skønt hun blev Trolddom

1) Viborg Landst. Dombog A. 1618, fol. 253 og 342 b.

oversvoret af de 12 udmeldte Kirkenævninger, blev
hun dog ogsaa frikendt af Landstinget, der fandt Beviserne mod
hende for svage.1)

I Aarene omkring 1620 var Niels Lauridsen Degn i Hellevad Sogn og boede i Allerup. Hans Kone Anne Jensdatter var noget stridbar og rapmundet, og en Dag 1618 kom hun op at skændes med Jens Jensen i Allerup, hvem hun fremkom med Trusler mod, og derefter tilstødte der Jens Jensen forskellige Uheld. Lensmanden Anders Friis, Sejlstrup, under hvilket Len Degnens Bopæl i Allerup hørte, lod Degnekonen sætte i Fængsel paa Sejlstrup efter at han havde holdt Forhør over hende, og her sad hun i 21 Uger, medens Retssagen stod paa, men Beviserne mod hende var svage, og de fleste Beboere i Hellevad gav hende et godt Skudsmaal, og Kirkenævningerne svor hende fri. Bedre gik det ikke, da Jens Jensen indankede Sagen for Landstinget, og Enden blev, at Processen kom til at koste ham et stort Beløb.[2])

I Aastrup Lens Regnskaber 1633—34 er optaget Udgifter angaaende en Troldkvinde Anne Jensdatter (?), som var blevet rettet af Mestermanden i Aalborg, men da saavel Tingbøger som Landstingets Domboger ikke haves fra nævnte Aar, kan der intet videre oplyses om hende, og det er muligt, at hun var fra Vennebjerg Herred, der ogsaa hørte under Aastrup Len.

1532 berettede Christoffer Rosenkrantz, Biskop Niels Styge Rosenkrantz Kogemester paa Børglum Kloster, til Kong Frederik I, at han havde Tiltale til Jens Ibsen i Hollensted[3]) og Lars Egh i Musted

1) a. St., fol. 423, 442 bff.

2) a. St. 1620, fol. 482, 1621, fol. 133.

3) Maaske den daværende Herredsfoged.

Side 467

og deres Medbrødre Domsmænd, som havde dømt Henrik Hansen fri fra Tinge for Tyverisigtelse. Endvidere havde han Tiltale til Henrik Hansens Lovhøring og Lovsmænd for den Lov (o: Ed), de gav, at Henrik Hansen var ingen Tyv, og endelig havde han Tiltale mod nogle af Almuen, som løste og skar Henrik Hansens Baand og hjalp ham i sin Behold igen og jog Christoffer Rosenkrantz og hans Medfølger fra Tinget. Kongen beordrede, at 8 Adelsmænd skulde dømme i Sagen, men dens Udfald kendes ikke.[1])

4. April 1639 lod Chr. Jensen, Ridefoged til Børglum Kloster, ved Jerslev H. Ting læse Genpart af 2 Tingsvidner angaaende sære frodige Ord, som Anne Sørensdatter, der var anholdt paa Børglum Kloster, »skulde have ladet sig ved Spaadoms kunst understaa« og havde sagt om Chr. Laursen i Stubdrup og hans Hustru Margrete Andersdatter. Den anklagede Anne Sørensdatter svor ved sin Salighed, at hun aldrig havde sagt, at Margrete Andersdatter vidste, hvor Niels Neffnis Skjorte var, og ej heller havde hun sagt, at Chr. Laursen var Tyv og Hæler. Chr. Jensen spurgte saa, om hun ikke havde vandret om i Landet og iblandt Almuen ladet sig bruge med Spørgen om tilkommende Ting og at vise igen, og i saa Maade gjort sig til en Profetinde, hvortil Anne svarede, at hun ikke kunde nægte, at hun jo var hos Chr. Andersens i Ø. Brønderslev, og han spurgte hende om Aarsagen til sin Sygdom, men dertil sagde hun, at den var hende ubevidst. Menige Folk paa Tinget vidnede, at det var dem bekendt, at Anne var blevet fort eller havde vandret om i Landet og var med stort Tilløb blevet besøgt for Sygdom og det, som fordulgt var. Lars Nielsen i V. Brønderslev vidnede,

---

1) Erslev og Mollerup: Fred. I.s Registr. S. 485.

Side 468

at han for kort Tid siden var i Thise, og da var hun der i Byen, og han hørte, at hun sagde, at Mathias Laursen i Thise havde svedet Pinde og sat i Jorden for den Mands Byg (?) i hans Gaard med flere Spaadomsord. Anne benægtede alt, og da Retssagen mod hende førtes ved Børglum Birks Ting, hvis Tingbøger ikke er bevaret, kendes Sagens Udfald ikke, men 1640 fremstod Chr. Jensen igen paa Jerslev Herreds Ting og gav tilkende, at det Kvindfolk, som i lang Tid havde været anholdt paa Børglum Kloster for løgnagtig Spaadom og Fanteri, som hun havde forfort, sammensat og løgnagtigt omgaaedes mange Mennesker med, var brudt ud af sit Fængsel og nu holdt sig »udi Fjældsted« (o: Skjul), hvorfor han efterlyste hende.

8. Aug. 1639 stod Ridefogeden til Hjermeslevgaard, Chr. Hansen i Torsmark, paa Jerslev Herreds Ting og tog Tingsvidne. Anders Christensen i Stenum m. fl. vidnede, at de i Dag havde

været i Torsmark, og der saa de vesten i Gaarden, hvor et gammelt Nødhus var nedbrudt, at der indenfor Syldstenene og, som de syntes i Baasen for Næsen af Køerne, var gravet 2 Lerpotter omtrent et Kvarter ned i Jorden, og Potterne var hvælt og midt ovre. Inden i hver Potte sad en forbrændt Hinde midt over Potten, som forekom dem at være Mælk, Kul og Kulstøv forbrændt sammen, og mellem Bunden og samme Hinde laa i hver Potte en Kampesten, hvilke ikke kunde falde af, da de hængte fast i den forbrændte Masse. Meningen er utvivlsomt, at man ansaa Fundet for at staa i Forbindelse med Trolddom, hvad det vel ogsaa gjorde.

I Tingbogen 2. Marts 1665 forekommer en Sag angaaende, at Laurs Laursen i Lundergaard i Hellum Sogn og hans Datter Ellen havde kaldt Dorte Christensdatter i Pilgaard i Hellum for en Hore og en

Side 469

Troldkvinde, der havde fejet Skarn af sit Gulv og baaret det hen paa Laurs Laursens Mark 3 Paaskemorgener i Træk. Skænderiet var sket i Vaabenhuset ved Hellum Kirke. Mindre graverende synes det at være, at nogle Folk i V. Brønderslev 1671 havde skældt Felttrompeter Niels Giintelbergs Hustru[1]) for Hore og Heks og havde tvunget hende til at skaffe dem Tobak.[2])

En Sag, der ogsaa blev set under Synsvinklen Trolddomforekommeri Tingbogen for 12. Aug. 1686, da Ejler Ejlersen Holm til Eskjær som vedkommendes Husbond efter Angivelse af Amtmanden over Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter, Otto Skeel til Birkelse, og Præsten Niels Iversen i Tolstrup havde indstævnet Christen Pedersens Hustru Kirsten Andersdatter fra Tømmerby for »ulovlige og ukristelige Kunster og ondt Forhold«, idet hun havde givet sig af med Signen, Manen og Maalen. Hun havde kureret paa mange Folk, bl. a. fra Stenum, Tømmerby, Vrensted, V. Brønderslev, Serreslev, Vraa og Hellevad Sogne for Forgørelse, og hun havde bl. a. benyttet den symbolske Genfødelseskur med at krybe gennem et Hul eller lignende eller ved en Art Begravelse, angaaende hvilke Kure man skal henvise til Artiklen »Fra Folkemedicinens Omraade« i »Jyske Saml.« 4, VI., 426, hvor jeg udforligt har redegjort for Kirsten Andersdatters Virksomhed, der var saa almenkendt, at en Nabokone sagde, at hun ofte blev hentet af fremmede om Natten og endog var blevet søgt af en »fin« Kvinde fra Norge, som Fanden havde Vane til.[1]) Kirsten nægtede ikke, at hun gav sig af med disse

---

1) Hun hed Else og var Datter af Præsten Christen Madsen Aalborg i Aasted og Skærum og Margrete Thomasdatter Galskyt. Guntelberg stod ved Ritm. Lykkes Komp. og boede 1688 i Als. Personalh. Tidsskr. 6, IV, 175.

2) Tgb. 26. Jan. 1671.

Side 470

Kunster, og hun sagde, at hun havde lært at kurere med viet Muld af en svensk Kvartermester, som under Krigen165 7_60 havde taget hende i Stenvad i Vraa Sogn og beholdt hende i en 5 Ugers Tid, og han havde læst derom i en tysk Bog og forklaret hende det. Senere var hun blevet gift i Em Sogn, men Præsten Laurids Nielsen Dalin i Vraa vilde ikke have hende i sine Sogne, fordi hun rejste omkring og hjalp Folk med Urter og viet Muld for alle Sygdomme, og saa var

Familien flyttet til Tømmerby i Tolstrup Sogn. Da hun blev anholdt 9. Aug., vilde Ejler Holm lade hende føre til Eskjser for at tage hende i Forvaring der, men da de 2 Mænd, der kørte med hende, kom til Maastrup i Hørmested Sogn om Aftenen og vilde »bede« der, blev de saa tunge, at de faldt i Sovn, og da de atter vaagnede, var Kirsten borte, men de saa en sort Tingest som en Torv, der løb fra Vognen og ind til Gaarden, og det var naturligvis Kirsten, der havde omskabt sig. Et Par Dage senere fik man dog fat paa hende igen i Høet i en Lade i Øster Hjermeslev, og d. 12. Aug. stod hun som nævnt paa Tinget i Jerslev Herred, hvor Ejler Holm selv var til Stede og begærede, at hun i Henhold til »Danske Lov«, 6. Bog, 1. Kap. (10-11) blev dømt til at straffes paa Livet eller til at hensettes i Spindehuset paa Livstid. Sagen blev opsat til 19. Aug., da den paany foretoges i Overværelse af Amtmand Otto Skeel og Ejler Holm, og her blev Kristen dømt fra Livet, men forinden Dommen kunde udføres, skulde den stadfæstes af Landstinget og eventuelt af Højesteret. Ved Landstinget dømtes hun kun til at rømme Kongens Riger og Lande (Danske Lov 6, I. 12) og hendes Boeslod at være forbrudt til Ejler Holm, og denne Dom forkyndtes 14. April 1687 paa Jerslev Herreds Ting, men da var Kirsten for længst forsvundet

---

1) Hun led vel af kønslige Forstyrreleer.

fra Egnen, idet hun i Oktober1686for tredje Gang var brudt ud af Fængslet,[1]) og hun forekommer ikke oftere i Tingbogen. Ogsaa hendes Mand var rømt under Sagen.

Endnu skal anføres en Sag, i hvilken Trolddom spiller en Rolle, idet man skal tilføøje, at Heksevæsenet var hendøende i Slutningen af det 17. Aarh., da mere moderne Anskuelser var ved at bryde igennem. Pinselørdag d. 23. Maj 1686 kom en af de i Saltum garnisonerende Ryttere under Major Hans Christopher Claudis Kompagni, Hans Jürgen Adam, til Rytteren Jokum Jürgen i Ø. Brønderslev og bad om at maatte blive der om Natten. Pinsedags Eftermiddag gik han til Smeden i Ø. Brønderslev for at faa sin Hest beslaaet og blev der et Par Timer; saa sendte Jokum Jürgen Bud, at han skulde komme og spise til Aften, og da det var besørget, gik de hen til Chr. Mikkelsen og fik 10 Kande øl og blev der en Stunds Tid. Jokum Jürgen sagde da til Chr. Mikkelsens Kone, at hun skulde lukke Døren og bad Hans Jürgen gaa i Seng, men senere, efter at Jokum Jürgen var kommet i Seng, kom Niels Sørensen Kræmer fra Ø. Brønderslev og Hans Jürgen ind til ham med en Gryde øl, som de havde taget i Chr. Mikkelsens Kælder, medens Folkene der sov, og saa gik de paa Sold. Om Morgenen tidlig kom Lars Larsen i Ø. Brønderslev forbi Niels Kræmers Have, og han saa da, at Rytteren Hans Jürgen laa haardt saaret i Haven, hvorpaa han gik hen til Jokum Jürgen og fortalte, at Niels Kræmer havde stukket Hans Jürgen ihjel. Jokum Jürgen og hans Kone fulgtes saa med ham hen til Haven og fik den saarede vasket og anbragt paa noget Sengetøj og med en Dyne over sig, hvilket de hentede inde hos Niels Kræmers, og efter

---

1) Tgb. 28. Okt. 1686.

at have tilkaldt Synsmænd, blev den saarede ført til Bartskær Willum Smith i Aalborg, men 1. Juni døde han af sine Saar. Da Hans Jürgen blev fundet, fortalte han, at Niels Kræmer havde tilbudt at Iære ham Kunsten at »gøre sig haard«, det vil sige usaarlig, og derfor forlangte han en Dukaton, men Rytteren vilde kun give 1 Rdlr. og kun, hvis det ikke var hans Salighed for nær, for han vilde ikke afsværge sin Kristendom. Betalingen blev de dog enige om, og Niels Kræmer hjalp Rytteren op paa Taget af sit Hus, hvor han skulde forsværge sin Kristendom og den hellige Treenighed og raabe Kuk-kuk! Da Hans Jürgen ikke vilde det, men sagde, at det skulde en Skælm gøre og sprang ned paa Jorden igen, fik de hinanden i Haaret. Hans Jürgen kom dog atter fra Kræmeren og løb ind i Haven, hvor han satte sig for at forrette sin Nødtørft, men medens han sad her, kom Niels Kræmer og stak ham baade i Hovedet og gennem Lænden med en Høtyv. Niels Kræmer havde for øvrigt ogsaa tilbudt Jokum Jürgen at Iære ham at »vise igen«, saa han synes at have været forfaren i hemmelige Kundskaber. Da Hans Jürgen blev fundet, flygtede Niels Kræmer, men blev fanget igen og bragt til sin Husbond Johan Urne paa Nibstrup, der overgav ham til Amtsskriveren Peter Klein, eftersom der intet Fængsel var paa Nibstrup, og 17. Juni 1686 dømtes han ved Jerslev Herredsting til at miste Livet ved et Sværd.[1]) Den dræbte Rytter blev begravet i Saltum, 33 Aar gl.[2])

Endelig skal anføres et Par Retssager af mindre almindelig Art: 29. Novbr. 1638 havde Christen Nielsen i Serreslev forpligtet sig paa Liv og Hals til at lade sin Sognepræst ufortrædiget, (ufortrødent) hvis han ellers maatte stedes til Afløsning for sin ringe Forseelse

---

1) Jerslev H. Tgb.

2) Saltum Kgb.

mod Præsten, men 15. Juni 1643[1]) havde Hr. Jens Jensen Sallingbo atter rejst Tiltale mod ham, fordi Christen havde truet ham paa Livet. Christen gentog da sin tidligere Forpligt, men Præsten krævede Borgen af uberygtede Dannemænd, hvilken stilledes af 3 Mænd i Krogen i V. Brønderslev og i Aa og Skarnager i Serreslev, der forpligtedes til at betale 100 Daler til deres Herskab og 100 Daler til Præsten, hvis Chr. Nielsen brød Forpligtelsen.

Allehelgensdag 1687 var Christen Jensen fra Kalum i Serreslev Sogn i Kirke, og da Præsten Hr. Laurids Nielsen Dalin fra Vraa begyndte at læse Evangeliet fra Prædikestolen, rejste Chr. Jensen sig med sin Hue paa Hovedet og knyttet Næve i den ene Side og sagde til Præsten: »Hold Din Mund, Du uretfærdige Dommer, det er Løgn Du siger; hold Din Mund, eller Djævelen skal fare i Dig!« Han løftede derefter sin knyttede Haand mod Præsten og sagde: »Jeg er kommen som en Dommer, jeg skal dømme Dig paa Husbondens Vegne til Helvedes Pine.« Saa gik han hen og satte sig ved Alteret i en gammel Skriftestol, indtil Kirkeværgerne fik ham ud under megen Modstand, og derpaa gav han sig til at ringe med Kirkeklokken, kaldte Kirken et Mærehus og skæbede ad den og Præsten. Da Præsten skulde køre fra Kirken og hjem til Vraa, tog han to Mænd med sig til Bevogtning; men Chr. Jensen red hen til Vognen og slog Præstens Heste, og senere vilde han stikke lid paa Præstegaarden, og han udskældte Præsten for en Mærkrænger, en

Horejager, Svinehyrde og Svinehund. Der blev saa rejst Tiltale mod ham for hans Adfærd, og paa Tinget 10. Novbr. 1687 havde Christen Jensen intet at svare til Beskyldningerne, »som var bevendt at skrive«; — han var vel sindssyg, siden

1) Jerslev H. Tgb.

han ikke undskyldte sig med Drukkenskab. 17. Novbr. blev han dømt til Fængsel eller ogsaa at stille Præsten Borgen (o: Sikkerhed) mod fremtidige Forulempelser, og hans Ugudelighed blev henvist til Paakendelse ved gejstlig Domstol.

En Forpligt af egen Art og følgende Ordlyd
findes tinglyst 12. Septbr. 1650:

»Kendes jeg Hans Willumsen boende udi Ø. Brønderslev og hermed for alle vitterliggør, at eftersom » jeg er kommen udi nogen Uenighed med Anders » Christensen, min næste (o: nærmeste) Grande og » Nabo ibi dem, og det formedelst en Lagen, som min »Hustru Kirsten Andersdatter af utilbørlig Maade og »Djævelens Indskydelse haver bortstjaalen fra Anders Christensens Hustru, da haver vi det saaledes »besluttet og til en endelig Ende imellem hverandre »er bleven forenet og forligt, saaledes som herefter »følger: Saa bepligter jeg Hans Willumsen mig, at »jeg skal skille mig ved forskrevne min Hustru og »hverken huse eller holde hende over en Nat efter »denne Dag, men drive hende bort af mit Hus fra »mig, og dersom det befindes, at hun bliver længer »hos mig, end ovenfor skrevet staar, da bepligter jeg »mig selv straks uden nogen Modsigelse at rømme og »vige ikke alene fra mit Hus og Bolig, men ogsaa »Byen og Sognet, som en anden Tyv og Misdæder, der »haver gjort utilbørlige Middel.

»At denne min Forpligt saa fast og ubrødelig holdes og efterkommes skal i alle Maader, da haver jeg, »forskrevne Hans Willumsen til Vitterlighed med min »egen Haand her under skrevet.

»Actum Brønderslev, den 5. Juni 1650. — Hans

»Willumsen, egen Haand.«

Man maa sande: Liden Aarsag — stor Virkning!